

Kişisel Haklar Örneğinde (“Caroline Kararı”) Medya’da Etik Standartlar

Edgar Auth

Konu, etik ve hukuk olmak üzere iki alan içermektedir. Burada hukuk, etiğin bir tür gözetim makamı durumundadır. Etikte ise birtakım değerler söz konusudur, kısacası: insanların doğru hareket etmeleri, yani insanların ahlaki bakımdan nasıl yaşamaları ve günlük hayattaki tavırlarına nasıl karar vermeleri gerektiği gibi... İnsanın bireysel özgürlüğüne ait düşünce boyutu ve iyi ile kötünün ayırt edilebilmesi de buna dahildir.

Ama şimdi somut bir olay ile hukuka bakalım:

Hannoverli (soylulardan) Ernst August, kısa bir süre önce Bild gazetesine kaç kez lokantaların tuvalet pencerelerinden kaçtığıнын sayısını bile hatırlamakta güçlük çektiğinden yakınıyordu. Hem de çalışanlarından ve habercilerinden defalarca kaçtığı magazin türü Bild gazetesine bu açıklamayı yapıyordu. Karısı Monako prensesi Caroline ile birlikte, özel hayatlarıyla ilgilenen paparazzi denilen gazetecilere karşı yıllardır mücadele veriyorlardı. Ernst August'un tekrar tekrar saldırganlığa meyledişi, onu Bild gazetesinin manşetine "sopalı prens" olarak taşımıştı. Karı koca özel hayatlarının nahoş bir biçimde gözlemlenmesini hukuksal yollardan önlemeye çalışılırsa da bu durum Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 24 Haziran 2004 tarihli "Caroline Kararı" diye bilinen kararına kadar çoğunlukla sonuçsuz kaldı.

Çünkü Alman mahkemeleri, özel hayatın korunması hakkı ile basın hürriyetini karşılaştırdıklarında, hep basın hürriyetinden yana kararlar vermişlerdir. Federal Anayasa Mahkemesinin 1999 yılında verdiği karara göre, "günümüzün mutlak şahsiyetlerinden biri olarak Caroline, günlük yaşantısını yansıtanlar da dahil olmak üzere, umuma açık yerlerde çekilmiş olan fotoğraflarının yayınlanmasını sineye çekmek zorundaydı." Tanınmış kişilerin kamuya açık yerlerdeki davranışları hakkında bilgi sahibi olma konusunda vatandaşların meşru bir ilgisi vardır.

Avrupa mahkemesi şimdi bu hukuki değerlendirmeyi askıya almış oldu. Prensesi, alışveriş için dolaşırken veya plaj gezintisindeyken gösteren "özel" fotoğrafların yayınlanması, Avrupa parlamentosunun özel hayatın korunmasına dayanan insan hakları sözleşmesine aykırıdır. Strassburg'daki hakimler, böylelikle Federal Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu kararı iptal etmişlerdir.

Kıtanın en yüksek adli makamı, tanınmış kişilerin resimlerini basan gazeteleri çıkararak yayınevlerini değil, aksine Federal Almanya Cumhuriyetini mahkum etmiştir: Almanya’da yasama ve mahkeme kararlarının uygulanmasında, özel hayatın korunması yeterince teminat altında değildir.

Prensesin avukatı Matthias Prinz, Strassburg'un belirleyici ilkelerinin bundan böyle "bütün benzer olaylarda geçerli olacağı için", Alman Mahkeme kararlarında hissedilir bir biçimde değişiklikler olduğu öngörüsünde bulundu. Buna karşılık “Burda” Yönetim Kurulu Üyesi olan Hubert Schweizer "sansür yönünde" bir eğilim

gördüğünü ifade etti ve daha mahkeme salonunda söylediğine göre, artık tanınmış kişilerin kendi keyiflerine göre sosyal görünümüne bürünmeleri için imkan doğdu. Çünkü resimlerin yayınlanması artık görüntülenenlerin rızasına bağlı olacak. Schweizer devamla, eğer tanınmış kişiler, dolayısıyla "idoller" toplum tarafından algılanmalarında kendilerini gerçekte olduklarından değişik bir şekilde gösterirlerse, ortaya "ikiyüzlü bir toplumun" çıkma tehlikesi doğacağına işaret etti. Burada kimin gerçekten ikiyüzlü olduğu sorusu ortaya atılabilir: Bir Monako prensesi, hanedanlığın bir üyesi olarak tanınmışlığını kendi klanının itibarını arttırma yolunda tam anlamıyla kullanıyor (hayır etkinliklerine katılıyor, kendisini iyi bir insan olarak tanıtıyor, ailesi yörenin sirkine destek veriyor).

Monako, güzel pırıltılar içinde şan ve şöhretiyle yaşayan vergi yorgunu para babalarının (eski tenis yıldızı Boris Becker gibilerinin) vahası, uluslararası paralı asilzadeler için de bir çekim merkezi durumundadır. Yoksa, o pırıltılı görünüşün oluşumunda aktif olarak çalışan, bundan para kazanan ve hatta kısmen yaşayan bir basın mı daha iki yüzlüdür?

Bu ortak yaşamın iki tarafı da iki yüzlü olamaz mı? Önce karşılıklı olarak birbirlerini göklere çıkarmak, sonra da birbirlerinden nefret ediyormuş gibi davranmak?

Ciddi Spiegel dergisi ile nerdeyse müstehcen "Super" dergisinin şef redaktörleri Stefan Aust ve Jochen Wolff'un alevlendirdikleri genel infial ikiyüzlülük değil miydi diyerek de yola çıkabiliriz.

Onlar, Federal merkez bankasının eski patronu Welteke'nin Adlon otelinde bedavadan geçirdiği geceler, Franz Steinkühler'in hisse senedi işleri, Rudolf Scharping'in PR danışmanı Hunzinger ile olan ilişkileri, Kurt Biedenkopf'un bir süper marketten yaptığı ucuz alışverişleri hakkındaki haberlerin, ilerde yasaklanabilir olmasından endişe ediyorlar.

Başyazarlar, şansölye Gerhard Schröder'in karara karşı çıkmasını istediler. Aksi takdirde "bizdeki basın özgürlüğü tarih olacak" ve "demokrasimiz çok zarar görecektir" dediler.

Ama Berlin'deki hükümet bu isteği reddetti. Federal Adalet Bakanı Bayan Brigitte Zypries, kararın yalnızca tanınmış kişilerin özel hayatlarıyla ilgili fotoğraflarla alakalı olduğunu belirterek, bundan politikacılar hakkındaki haberlerin kısıtlanması gibi bir anlam çıkmaz dedi.

Her zaman olduğu gibi karara bir göz atmak, onun hukuksal tahlilini kolaylaştırabilir. Kararda belirtilen husus şudur: "Mahkemenin görüşüne göre, bir yandan özel hayatı, diğer yandan fikir beyan etme özgürlüğünü tartıya vurmanın kesin kıstası, yayınlanan fotoğrafların nereye kadar bir tartışma konusu ve genel bir ilgi odağı oluşturabileceği noktasında kesişmektedir." Önümüzdeki davada Caroline von Hannover'in günlük hayatını yani özel aktivitelerini gösteren fotoğraflar yer almaktadır. AlHM kararının devamında şunlar yazılıdır:

"Aslında kamunun bilgilendirilme hakkı vardır; bu hak bazı durumlarda kamunun yakından tanıdığı şahsiyetlerin özel yaşamlarını da kapsayabilir, ama elimizdeki davada böyle bir hak mevcut değildir."

Buna göre basın hürriyetine ilişkin duyulan kuşku oldukça abartılıdır.

Welteke'den Biedenkopf'a kadar uzanan vakalarda makam sorumluluğu söz konusu olup, burada memuriyet konumunun muhakemesine yönelik (yanlış) hareket tarzı açıkça önem taşımakta ve AİHM'nin de bunu engellemek gibi bir isteği bulunmamaktadır.

Avrupa ve Alman Hukukunun Karar organları arasındaki en belirgin fark "haklı kamusal ilgi" kavramının algılanmasındadır. Federal Anayasa Mahkemesi bunu öncelikle basının kendi tanımlaması olarak değerlendirmekte ve bunun bir eğlendirme unsuru olarak da kabul edilebileceğini belirtmekte. Strassburglu hâkimler ise belirgin bir şekilde „Tanınmışlık" ve „Kamusal İlgi" kavramlarının eşit ağırlıklı kabul edilmesine tepkililer, sadece merakı tatmine yarayan kamusal ilgiyi hak etmez.

Örneğin, Berlinli medya hukuku uzmanı Dr. Christian Schertz de meseleyi şöyle görmektedir.

Sadece, tanınmış kişilerin enformasyon değeri bulunmayan ve sanki günlük özel hayatlarının fotoğraflarıymış gibi çekilen paparazzi-fotoğrafları yasaklanabilir. Schertz'e göre "Buna karşılık eğer fotoğraflar, kamunun yasal enformasyon hakkını ilgilendiriyorsa, bugüne kadar tatbik edildiği gibi yayınlanabilmelidir."

Çünkü Strassburg kararına göre de, bakan Scharping ile Halkla İlişkiler Menajeri Hunzinger'i alışveriş yaparlarken gösteren resimler, büyük ölçüde kamu çıkarlarını ilgilendiren görüntüler olup, Bay Scharping'in özel günlük hayatına ilişkin değildir. Schertz'in Zeit gazetesiyle yaptığı mülakatta söylediği gibi, genelde politikacılar Strassburg kararlarının dışında tutulurlar, çünkü kamunun onlarla ilgili bilgi sahibi olma hakkı süreklilik gösterir ve özel hayatın faaliyet alanlarını bile kapsayabilir.

Genelde medyanın gönüllü oto kontrol makamı olarak tasvip gören Alman Basın Konseyi de, "Caroline Kararı"na olumsuz bir tepki göstermiştir. Lutz Tillmanns, Berlin'deki bir toplantıda mahkemeler ile politika dünyasının, medyanın kendi kendisini temizleme gücüne güvenmediklerini söylemiştir. Birçokları bunun yerine daha ağır yasalardan yanadır. Gizli film ve fotoğraf çekimini yasaklayan ceza yasasının yeni 201 a) paragrafı da araştırmacı gazeteciliğe yakın durmaktadır.

Basın konseyi, bu kararla artık politik haber yazmayı da ciddi bir tehlike altında görmektedir. Konseyin görüşüne göre, AİHM'nin vermiş olduğu bu karar, Federal Anayasa Mahkemesinin ayırıcıcı hukuki kararının yerine geçmiş olmaktadır. Karar yıllardır mutlak ve rölatif şahıs gibi kavramlarla günümüz tarihine damgasını vurmuştur. Çok genel tutulmuş bu yeni kavramların eskilerinin yerini alması, politik haber yapımları için de bir tehlikenin doğmasına neden olmaktadır. Çünkü gazetecilerin her biri ileride politikacıların veya politikayla yakın ilişki içindeki kişilerin özel olarak korunmasının nereye kadar gideceğini, tam olarak anlamakta güçlük çekeceklerdir.

Sat.1 televizyon istasyonundaki "Akte 05" programının yöneticisi Ulrich Meyer de bu kararla gazetecilik çalışmalarının belirgin bir şekilde daha zor bir hale geleceğini eleştiri konusu yapmaktadır. AİHM bizlerin önüne "özel eylemler" gibisinden her yana çekilebilen birtakım kavramlar koymakla, Ceza Yasasının 201 a) paragrafında bahsi geçen "yaşam alanının bizzat kendisinin" tam olarak ne olduğu sorusuyla şimdiden mücadeleye girişen gazeteci ve mahkemeler

üzerinde, daha da fazla karışıklığa sebebiyet vermektedir. Böylece gazetecilerin, kendilerini daha yayın öncesinde hukuk adamlarına karşı savunmak zorunda olmaları durumu giderek artmaktadır. Örneğin gizli kameraların kullanılmasında olduğu gibi: Mesele doktorların ücret belirlemelerini gerçekte nasıl yürüttüklerini bulup ortaya çıkarmaksa ve bunun için bir dış doktorunun muayenehanesinde gizli kamera kullanımı yasal ise diye soran Schertz, devamında şunları söylemektedir: Polisin ve savcının zorlamasıyla (zaten hukuken hüküm giymiş) hilebazların, parayı takdim anının gizli kamera tarafından tespit edilmiş görüntüleri perdelenmezken, bunun hemen ardından gelen tutuklanma anının avukatların bastırmasıyla perdelenerek gösterilmesine neden izin verilebilmektedir?

Eğer avukatlar ve gazeteciler kişilik haklarıyla ilgili tartışmaların sona erdirilmesinde, (aslında makul) karşılaştırma yöntemine başvurulursa, itibar kayıpları büyüyecek ve her iki taraf için de muhakeme sürecinin sonucunu tahmin etmek büyük ölçüde zorlaşacaktır. Kendilerine, avukatlık ücretinin ikiye katlanmasına kadar gidebilecek olan uzlaşma ücretini uygun gören bu sözüm ona "kurban avukatları"nın bu ücret talepleri, bir engel oluşturmuştur. Televizyon gazetecisi Meyer'e göre, bu durum yalnızca makul uzlaşmaları zora sokmakla kalmamakta, ayrıca avukatların hukuka gösterdikleri özenden çok, sık sık ve öncelikli olarak ticari müdahalelerinin perde arkasına ışık tutmaktadır.

Potsdam'da yayınlanan Märkische Allgemeine Zeitung gazetesinin şef redaktörü Dr. Klaus Rost da, hukuksal durumdaki güvensizliğin, kendi gazetecilik pratiğini nasıl engellediğinden söz etmektedir. Her ne kadar sınırlayıcı kararlar, genellikle bir üst mahkemede tekrar kaldırılrsa da, bunlar yine de ilk önce redaksiyon çalışmalarını etkilemektedir. Rost, eğer şüpheli bir arazi işinden dolayı eyalet hükümetinin inşaat denetim dairesinin amiri, ihtiyati tedbir kararı aldırarak isminin açıklanmasını yasaklattırırsa, "buna hiç şaşırımmam" demektedir.

Basın konseyi, Almanya'da kişilik haklarının korunmasının yalnızca yüksek hakim kararlarıyla sağlanmadığına da ayrıca işaret etmiştir. Tam da bu hususta, çoğu kez talep edilen oto kontrol ağırlıklı bir role sahiptir. Gazeteciler ve yayıncılar tarafından saptanmış olan meslek etiği ölçüleri ile kapsamlı basın konseyi kararlarının pratiği, kişilik haklarının korunmasını geniş ölçüde güvence altına almaktadır. Elbette bu gönüllü oto kontrol sistemi gelecekte daha da güçlendirilmelidir.

Böylece yavaş yavaş etik gerçeğine, insanların doğru veya yanlış davranışlarına ve günlük hayatın ahlak anlayışına gelmekteyiz.

Basınla ilgili olarak burada hem farklı, hem de ortak çıkarları olan dört gruba rastlamaktayız:

1. Haber ve eğlence sektöründen para kazanan yayıncı ve medya kuruluşları,
2. Haber ve eğlenceyi aktaran ve üreten gazeteciler,
3. Haberlere ve eğlenceye konu olup bundan karlı veya zararlı çıkan tanınmış kişiler ve politikacılar,

4. Haber ve eğlence programlarını izleyen, daha doğrusu tüketen insanlar, okuyucular ve televizyon seyircileri.

Denilebilir ki, bu dört köşeli ilgi alanında etik davranış tamamen mümkündür ve bu etiğin çerçevesini çizen kurallar uzun zamandan beri önümüzde durmaktadır. Bunlar Alman Basın Yasasının önsözünde aşağı yukarı yazılıdır:

Centilmence Gazeteciliğin Kuralları

Hak, hukuk bakımından geçerli olan her şey, etik açısından da savunulabilir demek anlamına gelmez. Bu yüzden, Basın Konseyi yayıncılığın temel ilkelerini basın yasasında madde madde sıralamıştır. Bu yasa, gazetecilik meslek etiğinin korunmasını garanti altına alan, gazetecilerin günlük işlerine yönelik kuralları içermektedir, örneğin:

- Gerçeklere saygı ve insan hassasiyetinin korunması,
- Esaslı ve centilmence araştırma,
- Redaksiyondan çıkan metin ve haberlerin kesin olarak ayrı tutulmaları,
- Özel hayata ve mahremiyete saygı,
- Şiddet ve zorbalık durumlarının sansasyonel ve ölçsüz kullanımından kaçınma.

Böyle olsaydı, her şey yolunda ve kurallara uygun olurdu.

Ama işin içindeki dört grubun güncel durumları göz önüne alındığında kaygılanmamak elde değil:

1. Yayınevleri ve medya kuruluşları: Bu çevrede sıkı bir rekabet mücadelesi hüküm sürüyor. Son yıllarda reklam gelirlerinde sürekli bir düşüş yaşanıyor. Ülke genelinde yayınlanan, büyük ve ciddi gazeteler silinip yok olma endişesini yaşamakta ve yaşamlarını asgari ekonomik koşullarda sürdürebilme yolunda mücadele vermektedirler.
2. Gazeteciler: Yukarıda değinilen zorlu nedenlerden dolayı gazetecilerin durumu kötüye doğru gitmiştir. Binlercesi işsiz, binlercesi düşük gelirlerle yetinmek zorundadır. Redaksiyonların küçülmesi, redaktörlerle araştırmacıların özenli ve ciddi çalışmaları ile etik davranışları üzerinde etkili olmaya başlamıştır.
3. Tanınmış kişiler ve politikacılar: Televizyonlardan dergilere kadar olan medya hizmetlerindeki büyük gelişmeler nedeniyle, bu kişilerin kendilerini göstermelerine yönelik alanlarda da artışlar olmuş ve kullanımlarına hazır hale gelmiştir. Bu durumdan faydalanmamaya yalnız çok azı karşı koyabilir. Eski politikacılardan Helmut Schmidt (SPD-Sosyal demokrat parti) ile Rainer Barzel (CDU-Hristiyan Demokrat Parti) tam da bu sırada Frankfurter Allgemeine Zeitung gazetesinde (FAZ) sığ bir Talk Show demokrasinden sakınılmasını birlikte ihtar ettiler. Politikacılar şuradan buradan zekice konuşmak yerine, zekice eylemler ortaya koymalıdır.
4. İzleyiciler: Denilebilir ki, esasında medyanın etik davranışı kamunun, seçmenlerin, demokratik toplum hakimiyetinin piyasa kanunlarıyla idare edilir. İnsan haysiyetine saygısızlık edenlerin basılı ve görsel yayınları, alınmaz ve izlenmez. Ama hepimizin bildiği gibi, gerçek durum böyle değildir.

Bu toplumun iinden gelen insanların, örneğin neden gğslerini büyüttükleri, yağlarını aldrdıkları, neden dövüştükleri, barıştıkları veya her ikisini birden yaptıkları gibi mahremiyetlerden bahsettikleri basit şov programlarının konjonktür ve izlenme oranları yüksektir. Radyo ve televizyon istasyonlarının görüşüne göre, titizlikle hazırlanmış iddialı, uzun süreli, derinliği olan yapımlar, azalan bir ilgi ile karşı karşıyadır. Buna paralel olarak, haber ve eğlence programlarının sunucuları bu isteklere uygun davranmaktadırlar: Parola: Küçük lokmalar gazeteciliğidir. Basın konseyi ve mahkemeler gibi var olan kontrol organları, medyanın etik davranışlar sergilemesini sağlama yolunda tam anlamıyla uyanık olmalı ve elindeki buna yönelik vasıtalarını geliştirmelidir, diyerek sözlerime son veriyorum. Bunların olması için, doğal olarak basın ve kamuoyu da kendine düşen dikkati göstermelidir.